

ВИКОНАВСЬКЕ МИСТЕЦТВО

УДК 78.071.2/.4(477)“19”

ЄВГЕН ВАХНЯК: ДИРИГЕНТ І ПЕДАГОГ

Василь ЧУЧМАН

*Кафедра хорового співу,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Валова 18, Львів, Україна, 79008,
тел.: (+38093) 51-33-987; e-mail: vassylch@yahoo.com*

Розглянуто диригентську та педагогічну діяльність народного артиста України Євгена Дмитровича Вахняка (1912–1998), його методи роботи з хором, диригентсько-виконавську манеру та засади педагогіки, що можуть стати у нагоді сучасним диригентам-хормейстерам і педагогам.

Ключові слова: Євген Вахняк, диригент, педагог, хор, хорове виконавство, хорове диригування, методика роботи з хором, методика викладання диригування.

Потреба у фаховій підготовці диригентів-хормейстерів у вищих музичних навчальних закладах ніколи не втрачала своєї актуальності. З плином часу поступово змінюються умови музичного життя, а з ними й об'єктивні умови праці диригента-хормейстера, зростають вимоги до його професійного вишколу, педагогічних навиків та вміння провадження творчої та організаційної роботи з колективом.

У зв'язку з пришвидшенням та ускладненням усіх процесів музично-виконавського розвитку, виникає об'єктивна потреба в універсальності професійної підготовки хориста-співака, диригента, педагога. Дуже часто в умовах сьогодення для підготовки виконання великого обсягу музичного матеріалу і хорист, і диригент мають обмаль репетиційного часу – іноді всього декілька репетицій. Поява ж великої кількості професійних хорових колективів значно збільшує рівень конкуренції у виконавському середовищі. Для кращої ефективності праці в сучасних умовах музичного життя диригент-хормейстер повинен не тільки володіти необхідним багажем виконавської професійної підготовки – він мусить мати неабиякі організаторські здібності, володіти широким спектром умінь і навичок з психології та педагогіки, а також базовими знаннями в галузі менеджменту. Саме таке поєднання здатне забезпечити достойний творчий результат.

У ракурсі органічного поєднання музично-виконавської та педагогічної складової розглянемо та проаналізуємо творчу діяльність видатного диригента-хормейстера, педагога і композитора, народного артиста України, професора Євгена Дмитровича Вахняка (1912–1998). На основі аналізу його методики спробуємо окреслити той інструментарій, який може стати у нагоді сучасним диригентам-хормейстерам і педагогам.

Мистецька постать Є. Вахняка символізує цілу епоху в історії хорового мистецтва Львова, Галичини, а відтак, України. Його виконавська, теоретично-методологічна та педагогічна діяльність сприяла формуванню цілого виконавського пласта в хоровому мистецтві України. Під впливом його творчої особистості виросло декілька поколінь диригентів-хормейстерів, сформувалася виконавська манера багатьох хорових колективів.

У спогадах сучасників Є. Вахняк постає як аристократ духу, інтелігент з величезним почуттям обов'язку, титанічною працездатністю, енциклопедичними знаннями, багатством інтересів у різних сферах мистецтва і науки. Його творча особистість формувалася на тлі національно-визвольних змагань початку ХХ століття в колі священничої родини, в стінах Коломийської гімназії, в мистецькому середовищі Коломиї та Львова 20–30 років ХХ століття, в академічних колах Люблінського католицького університету, Львівської Богословської академії, Вищого музичного інституту ім. Миколи Лисенка, згодом Львівської консерваторії ім. Миколи Лисенка, у творчій атмосфері новоствореної хорової капели “Трембіта”. Його наставниками були: Дмитро Николишин, Роман Ставничий, Йосиф Сліпий, Борис Кудрик, Станіслав Людкевич, Василь Барвінський, Нестор Нижанківський, Лідія Улуханова, Микола Колесса, Соломія Крушельницька, Дмитро Котко, Петро Гончаров, Олександр Сорока [11, с. 10–15].

Розглядаючи постать Є. Вахняка як диригента та педагога зауважимо, що ці дві іпостасі рівновеликі та взаємопов'язані.

Диригентсько-виконавська діяльність Є. Вахняка бере свій початок ще з часу навчання у Коломийській гімназії (1923–1932), де він співав у гімназійному чоловічому хорі, часто виконував сольні партії, не раз ставав за диригентський пульт, допомагаючи вивчати хорові твори до Шевченківських днів, до ювілеїв Лесі Українки та Івана Франка. Навчаючись на юридичному факультеті Люблінського католицького університету (1933–1934) – співав в університетському хорі. Під час навчання у Львівській богословській академії (1934–1939) Є. Вахняк співав у хорі питомців, яким керував його товариш по Коломийській гімназії Василь Якуб'як. На четвертому курсі семінариста Вахняка призначено керівником крилоса, тобто регентом академічного хору [11, с. 13–14].

У 1936 році Є. Вахняк спробував здійснити свою давню мрію – стати співаком. Одночасно з навчанням у богословській академії він почав відвідувати заняття у Львівському музичному інституті ім. М. Лисенка. Його було зараховано в клас вокалу Лідії Улуханової. Однак творчим планам перешкодила війна [7].

У період з 1939 по 1948 роки Є. Вахняк працював у новоствореній капелі “Трембіта”, спочатку в якості хориста-соліста, а згодом – помічника диригента. Тут він формувалася як диригент-виконавець під безпосереднім впливом та у співпраці з Дмитром Котком, Петром Гончаровим, Олександром Сорокою, Миколою Колесою, Павлом Муравським, Володимиром Василевичем [11, с. 15].

Згодом П. Муравський у поданні до урядових інстанцій писав про Є. Вахняка: “Знаю Вахняка Євгена Дмитровича, як фахівця високого рівня професіоналізму, як музиканта-художника у виконанні хорових творів, як надзвичайно чуйну людину. Найкращі людські якості Євгена Дмитровича я мав змогу спостерігати протягом багатьох років, працюючи разом з ним в державній заслуженій капелі “Трембіта”. Із всіх хормейстерів, з якими мені доводилося працювати в колективах “Трембіти” і “Думки”, про Євгена Дмитровича у мене залишились найкращі спогади. Євген Дмитрович майстерно володіє диригентською технікою, що дає йому можливість

глибоко і змістовно інтерпретувати різні хорові твори. Євген Дмитрович людина високої культури, з добрим характером. За всі ці якості його дуже цінують і поважають співаки в різних колективах. Гадаю, що Є. Д. Вахняк заслуговує високої відзнаки уряду України за свою мистецьку майстерність і діяльність” [11, с. 56–57].

У 1944–1948 роках Є. Вахняк навчався на диригентському факультеті Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка в класі диригування Миколи Колесси та в класі вокалу Соломії Крушельницької [11, с. 15].

У 1947 році, будучи ще студентом, Є. Вахняк очолив аматорський хоровий колектив при Львівському обласному будинку народної творчості, який 1949 року перейшов творчо працювати до Львівського будинку культури працівників зв'язку [11, с. 27]. Згодом цей невеличкий аматорський хор перетворився у хорову капелу (тепер: заслужена хорова капела України “Боян” ім. Є. Вахняка), якою Є. Вахняк керував понад 50 років, з якою пов'язані його найвищі мистецькі здобутки. Свідченням цього є почесне звання “заслужена капела Української РСР”, яке було присвоєне колективу в 1965 році “за видатні заслуги в розвитку українського народного самодіяльного мистецтва” [1].

Хорова капела Львівського будинку культури працівників зв'язку – лауреат багатьох фестивалів та конкурсів, часто виступала на радіо та телебаченні, записала декілька грамплатівок, гастролювала в Україні, Росії, Литві, Латвії, Естонії, Боснії, Хорватії, Польщі, Італії [12].

Колектив став творчою лабораторією для молодих співаків та диригентів. В ньому набували виконавського досвіду майбутні диригенти: Стефан Турчак, Іван Гамкало, Тарас Микитка, Андрій Кушніренко, Ігор Жук, Микола Попенко, Мирон Дуда, Богдан Завойський, Іван Небожинський, Орест Кураш, Іван Майчик, Ярослав Базів, Зиновій Демцюх, Василь Яциняк та ін. Співоче середовище капели сприяло вихованню багатьох професійних співаків, серед яких: Мирослав Фікташ, Марія Процев'ят, Ярослава Крилошанська, Володимир Пержило, Степан Вольський та інші [11, с. 41–42]. Концермейстерами в капелі працювали: Богдан Дрималик, Ігор Дурнів, Дарія Довбенко [11, с. 30–31, 42; 16, с. 18]. Твори великої форми з симфонічним оркестром капела зв'язківців виконувала під керуванням Миколи Колесси, Ісака Паїна, Дем'яна Пелехатого. Співати сольні вокальні партії з капелою вважали за честь: Павло Кармалюк, Георгій Кузовков, Роман Вітошинський, Володимир Ігнатенко, Степан Степан, Степан Тарасович, Микола Співак [3; 11, с. 35; 13, арк. 13]. Багато творів Станіслава Людкевича, Миколи Колесси, Анатолія Кос-Анатольського, Євгена Козака та інших львівських композиторів уперше прозвучали саме у виконанні капели працівників зв'язку [8; 13, арк. 12–13; 16, с. 18]. Про виконавський рівень хору схвально відгукувалися Олександр Свешніков, Густав Ернесакс, Клавдій Птіца, Михайло Кречко, Пилип Козицький, Василь Барвінський, Анатолій Кос-Анатольський [5; 11, с. 30, 37, 42–45; 15; 16, с. 16–17, 34, 47–48].

Диригентсько-педагогічна діяльність Є. Вахняка розпочалася відразу після закінчення навчання в консерваторії. У 1948–1951 роках він завідував музичним циклом, викладав музично-теоретичні дисципліни та керував хором у Львівському педагогічному училищі. З 1951 року викладав диригування та хорові дисципліни, організував жіночий та чоловічий хори, керував мішаним студентським хором у Львівському музично-педагогічному училищі ім. Філарета Колесси [2, с. 22–23; 11, с. 16].

Саме в стінах цього навчального закладу в класі Є. Вахняка почав опановувати основи диригентського мистецтва майбутній видатний диригент Стефан Турчак. Є. Вахняк, відчувши неординарність особистості та великий талант свого учня, по-батьківськи піклувався про нього, всіляко допомагав, підкріплював віру у правильності зробленого вибору, підтримував порадами, залучав до участі у капелі працівників зв'язку, доручав працювати з колективом. Через багато років після закінчення училища С. Турчак розповідав: “Я одразу відчув, що це моє, саме те, чого душа прагне. Чимало часу опікувався мною відомий львівський диригент, митець і визначний організатор художньої самодіяльності тих часів Євген Вахняк. На все життя вдячний йому, терплячому і мудрому вчителю, який наважився зі мною, жовторотим пташеням, розучити бетховенівський “Егмонт”. Я бігав до нього в капелу, на заняття з хористами, і намагався не оминати жодної нагоди, щоб поспілкуватися з ним і в позанавчальний час. Це тепер розумію, миттєво відрізняю почерки своїх московських, ленінградських колег – диригентів Євгена Светланова, Геннадія Рождественського. Тоді ж для мене мій учитель був своєрідним мистецьким одкровенням. Він зробив для мене так багато, що навіть уже навчаючись у консерваторії в класі уславленого професора М. Колесси, я багато чого вмів, знав і головне – не мав потреби переучуватися” [14].

У 1956 році Є. Вахняк розпочав викладацьку діяльність у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка. У тому ж році організував при консерваторії чоловічий хор “Гомін”. У 1959–1961 роках керував хором оперної студії. У 1962–1975 роках очолював студентський хор. Брав участь у постановці творів: “Ноктюрн” Миколи Лисенка; “Сотник” Михайла Вериківського в редакції С. Людкевича; “Вечорниці” Петра Ніщинського; “Алеко” Сергія Рахманінова; “Запорожець за Дунаєм” Семена Гулака-Артемівського в редакції С. Людкевича; “Викрадення із Сералю” Вольфганга Моцарта; “Magnificat” та “Меса” h-moll Йоганна Себастьяна Баха; “Stabat Mater” Антоніна Дворжака; “Кавказ” С. Людкевича; хорових концертів Дмитра Бортнянського, Максима Березовського, Артемія Веделя; творів Дениса Січинського, Михайла Вербицького, Миколи Лисенка, Станіслава Людкевича та ін. [2, с. 23–25; 11, с. 16–26].

Учні Є. Вахняка. За час своєї педагогічної роботи у стінах Львівської консерваторії Є. Вахняк виховав плеяду диригентів-хормейстерів, які згодом очолили професійні та аматорські хорові колективи. Серед них: **Володимир Пекар**, заслужений діяч мистецтв України, художній керівник та головний диригент заслуженої академічної капели України “Трембіта” (1967–1978); **Микола Попенко**, заслужений артист України, художній керівник та головний диригент Закарпатського народного хору (1969–1986); **Богдан Дерев'яно**, заслужений артист України, художній керівник та головний диригент Гуцульського ансамблю пісні і танцю (1970–1980); **Ярослав Базів**, заслужений працівник культури України, диригент заслуженої хорової капели України “Боян” (1964–2004); **Володимир Головко**, керівник церковного чоловічого хору “Благовіст”, хору Львівської духовної семінарії Святого Духа УГКЦ, керівник хору “Черемш” (Австралія); **Роман Сов'як**, кандидат мистецтвознавства, доцент Дрогобицького педагогічного університету, керівник чоловічого хору “Бескид”; **Михайло Бурбан**, кандидат мистецтвознавства, професор Дрогобицького педагогічного університету та Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, керівник чоловічого хору “Прометей” Львівського національного університету імені Івана Франка [4, с. 278, 299, 300, 337, 496, 505, 537].

Серед учнів Є. Вахняка можемо сміливо назвати і тих, хто не навчаючись безпосередньо в його класі з диригування, багато років співав у хорах, якими керував маестро, спостерігав за його стилем роботи та манерою диригування, запам'ятовував його жести, поради і методичні настанови. А таких було чимало.

Високі особисті якості Євгена Дмитровича відіграли чималу роль у його виконавській та педагогічній діяльності і мали неабиякий вплив на студентів, хористів, зрештою, на всіх, хто спілкувався з ним. Як педагог, він мав особливий підхід до студентів, що давало йому можливість виявляти та всебічно розвивати їхні творчі здібності. Про це неодноразово згадують його учні та послідовники, зокрема: Ярослав Базів, Володимир Лига, Степан Стельмашук, Іван Небожинський, Марія Процев'ят, Роман Сов'як, Михайло Бурбан, Зиновій Демцюх, Марія Пекар, Марія Галій, о. Любомир Ортинський, о. Мелетій Ільчишин [11].

Кожен, хто знав особисто Є. Вахняка (також і автор цієї статті), відзначав його інтелігентність, порядність, тактовність і уважність до оточуючих. Усіх дивувала його феноменальна пам'ять, широка ерудиція, глибокі знання в царині філософії, історії, літератури, живопису, архітектури. Він сам писав вірші та музику, володів сімома іноземними мовами. Часто любляв цитувати афоризми давніх мудреців. Улюбленою його фразою-настановою у спілкуванні зі студентами була: *Per aspera ad astra* (через терни до зірок). Цей вислів був життєвим і творчим кредо Маестро Вахняка – сина свого народу, інтелігента-митця непростой доби.

Всебічна професійна підготовка давала змогу Є. Вахнякові прекрасно орієнтуватися в стилістичних особливостях музичних творів. Він відмінно справлявся з партитурою будь-якої форми і фактури – від хорової мініатюри до монументальної меси, кантати чи ораторії. Завдяки винятковій пам'яті Є. Вахняк запам'ятовував кожне слово тексту, кожен штрих та найменший нюанс твору [11, с. 24; 13, арк. 22].

Робота над партитурою. Цій початковій “фазі” праці диригента над музичним твором Є. Вахняк надавав надзвичайно великої ваги. Він писав: “Без глибокого аналізу, вникнення в образи творів виконавець не зуміє повністю донести до слухача їх зміст” [8]. Першочерговим завданням в процесі аналізу хорового твору Є. Вахняк вважав глибоке “вникнення” у зміст та характер літературного тексту, його образну сферу. Далі, у процесі детального аналізу всіх елементів музичної мови (мелодики, метро-ритму, темпу, агогіки, ладо-тонального плану, гармонії, динаміки), фактури та форми твору, ступеня єдності поетичного і музичного текстів, в уяві досвідченого диригента поступово поставало виконавське бачення інтерпретації твору, його драматургія, весь спектр характерів, образів, емоційних станів, відповідних виконавських виразових засобів, а також можливі технічні труднощі та способи їх подолання. Не оминав Є. Вахняк увагою і виконавських традицій, що склалися в процесі інтерпретації твору іншими диригентами та колективами, а особливо, коли ці традиції йшли від самого автора [8].

Розглянемо деякі **методи роботи з хором**, що їх застосовував у своїй практиці Євген Дмитрович.

Розспівування. Проводячи розспівування хору, Є. Вахняк домагався правильного дихання, позиційної подачі звука та виразної дикції. Часто матеріалом для розспівок слугували окремі мелодичні звороти або гармонічні уривки виконуваних творів. Завдяки багатій і виразній техніці диригування, він досягав бездоганної ритмічної, штрихової та динамічної гнучкості хору, пластичності і співучості голосів, безперервної звукової лінії [13, арк. 21].

Робота над звуком. Вже на початку роботи над розучуванням твору, окрім сумлінного опрацювання інтонації та ритму, Є. Вахняк вимагав від хористів звука відповідного характеру та тембру. Досягав він цього за допомогою власного показу, пояснення або вдалого, дотепного порівняння. Досконале володіння голосом широкого діапазону, знання техніки постановки голосу, здатність тонко відчувати найрізноманітніші відтінки голосових тембрів допомагали Євгену Дмитровичу вільно працювати над звуком [13, арк. 21]. Основою акапельного звучання хору для Є. Вахняка було досконале темброво-динамічне ансамблювання. Він часто наголошував: “Сильний, кришталевो чистий звук повинен мати зверху “капельшок” [11, с. 32]. Оперуючи багатою гамою звукових фарб (від закритого “темного” звука до майже “білого” відкритого), Вахняк вмів використовувати їх для створення хорового полотна [13, арк. 21]. Як диригент із знанням можливостей симфонічного оркестру, нерідко вимагав від хору наслідуванням звучання оркестрових інструментів. Це давало змогу досягти цікавих тембрально-динамічних ефектів в окремій хоровій партії чи в окремому епізоді виконуваного хорового твору. Не терпів Вахняк легковажного підходу до практики хорового співу, що він називав “ерзац-мистецтвом”. До такого він відносив захоплення деякими молодими диригентами вузько-обмеженим так званим “камерним звучанням”, котре нерідко базувалося на елементарній відсутності у співаків вокальних даних. На питання щодо пошуків деяких молодих диригентів у сфері камерного хорового виконавства Вахняк висловлювався приблизно так: “Будь-який хор повинен володіти широкою динамічною шкалою та відповідно до художнього образу застосовувати повну гаму нюансів” [11, с. 83].

Хоровий стрій. Про важливість чистоти хорового строю Є. Вахняк неодноразово наголошував у своїй статті “Про інтерпретацію хорових творів С. Людкевича”, зокрема він писав: “...у більшості випадків праця диригента великою мірою концентрується на точності і чистоті хорового строю, який є необхідною умовою для забезпечення вірної інтерпретації твору”. У цій же статті він описував деякі причини виникнення проблем зі строєм, а також окреслив методи їх подолання. Важливими передумовами доброго строю в хорі Є. Вахняк вважав старанну і постійну працю хормейстера в цьому напрямку, а також свідоме ставлення співаків до інтонування. Значного “підвищення інтонаційного тону” потребує відтворення складних структур, де виступають ланки альтерованих акордів з хроматичними і діатонічними півтонами. Варто також дбати про гостроту інтонування в каденціях. У роботі над великою тембровою та динамічною звуковою шкалою добре опрацьоване співоче дихання допомагає стабілізувати інтонацію в складних гармонічних структурах. Тематичні проведення в низькій теситурі ускладнюють чистоту вертикального строю, на що впливає активна дія обертонів у цьому регістрі. Добиваючись чистоти інтонації, не можна забувати про змістовне багатотемброве звучання таких структур – їх треба рельєфно відтінювати. Складні вертикально-гармонічні побудови на репетиціях доцільно проспівувати у сповільненому темпі в умовній динаміці *p, pp* [8].

Робота над ансамблем. Важливою умовою доброго звучання хорової партії Є. Вахняк вважав послідовне розташування співаків у хорі за спорідненими тембрами, яке максимально сприяє хорошому тембральному ансамблю партії і хору загалом, забезпечує багате забарвлення звучання, сприяє кращій тембровій інтеграції окремих голосів. Водночас, працюючи з майбутніми професійними

музикантами – вдавався до різного роду творчих експериментів, зокрема до квартетного розташування хористів. Така практика давала і позитивні, і негативні результати. Позитивне полягало в тому, що квартетний спів хору сприяв чистоті інтонації, бо кожен співак відчував підвищену відповідальність за виконання, а негативне – у роз'єднаності ансамблю партій [11, с. 21; 13, арк. 21].

Робота над хоровими творами а cappella. Працюючи над мініатюрами, особливо над композиціями М. Леонтовича, Є. Вахняк з великою скрупульозністю відшліфовував кожен нюанс. У підготованих ним методичних порадах для хорових самодіяльних колективів Вахняк як досвідчений практик застерігав: “Твори а cappella вимагають до себе особливого ставлення в роботі. Вони немов дуже витончені тендітні мережива, до яких необхідно відноситися надзвичайно обережно, щоб не зруйнувати їх крихкої структури [...] Акапельні твори-мініатюри набагато важче провести з хором на концерті, ніж масштабні полотна великої форми. При цьому руки диригента мають бути дуже виразні і точні, насичені багатством технічних засобів і прийомів хормейстерської техніки” [10].

Диригентська виконавська манера. Як артист з яскравою зовнішністю і скромною поведінкою, Є. Вахняк володів справжнім талантом перекладення. На сцену виходив завжди впевненим у собі і цю впевненість передавав хористам, незвичайним внутрішнім вогнем і великою експресією запалював хористів на емоційний спів. Створюючи образ твору всіма технічними засобами диригування, силою своєї енергії домагався виконання поставленої мети. Він був митцем з великим темпераментом, емоційною вдачею, наполегливістю, високою працездатністю і творчим неспокоєм [11, с. 24; 13, арк. 23-24]. Учень Є. Вахняка Р. Сов'як згадує: “Як видатний хоровий диригент, Є. Вахняк мав своє неповторне й індивідуальне обличчя. Його трактування хорових творів відзначалися сміливістю, оригінальністю інтерпретації, мали особливий імпровізаційний характер не лише в репетиційній, а й у концертно-виконавській практиці”. Існувала якась особлива форма контакту диригента з хором/колективом, який розумів диригента з півслова, повністю довіряв йому і готовий був у будь-який момент виконання піддатися його диригентській волі, мистецькій фантазії. Також Р. Сов'як припускає, що подібний творчий контакт диригента з хором Є. Вахняк успадкував від своїх учителів Д. Котка та О. Сороки і що такий імпровізаційний спосіб провадження хору під час концертів був притаманний корифеям нашого хорового мистецтва Остапові Нижанківському та Олександрові Кошицю [11, с. 83].

Дисципліна. Постійно вдосконалюючи методику репетиційних занять з хором, Є. Вахняк старався захопити хористів хоровим співом, виховати в них любов до репетицій, вчив наполегливості, витримці, привчав до творчої дисципліни. Сам Євген Дмитрович вважав, що справжня творчість без дисципліни є неможлива. “Дисципліна – початок успіху в творчому колективі”. Вона має дві сторони: зовнішню (організаційну) та внутрішню (творчу).

Зовнішня дисципліна – це обов'язковість, акуратність, точність, особиста відповідальність кожного за успіх загальної справи. З метою вироблення у хористів цих якостей в хоровій капелі працівників зв'язку Є. Вахняк запровадив самоуправління діяльністю колективу. Для цього обирали старосту хору, його заступника, старостів хорових партій і бібліотекаря – прямих помічників диригента. Вони готували зал до репетиції чи концерту, вели облік відвідування, забезпечували співаків нотним матеріалом і стежили за порядком. Усі виступи планували за місяць

наперед та оголошували заздалегідь. Відміна або перенос концерту в останню хвилину не допускався. Хористи збиралися не пізніше ніж за півгодини до виступу. На репетиціях повторювали програму майбутнього концерту. Є. Вахняк старався також не допускати зміни або скорочення програми виступу, завчасних викликів на концерт, зміни місця виступу і т. п. Усе це, на думку Євгена Дмитровича, розгойдувало дисципліну. Не допускалася також неправильна інформація. Обдурити хористів можна раз або два, а потім вони перестають вірити хормейстеру. Є. Вахняк ніколи цього не допускав. Тому його хористи збиралися за першим покликом через любов до хору і співу. Особливу увагу в хорі приділяли новачкам. Їх наділяли особливою увагою, для них проводили заняття з нотної грамоти, сольфеджіо, індивідуально вивчали партії.

Внутрішня дисципліна охоплює формування музичного смаку і виконавської майстерності. Є. Вахняк вважав, що прививаючи людям акуратність, точність і організованість, керівник сприяє їх творчому зростанню та виконавській майстерності, а головним засобом для зміцнення творчої дисципліни вважав виховання хорошого музичного смаку. Цитуючи І. Тургенева, Є. Вахняк часто повторював, що смак – це “плід всесторонньої освіти, читання і багатого життєвого досвіду”. Головна роль в організації творчого процесу в колективі належить диригентові: він зацікавлює хористів вдалим проведенням репетицій, вдумливим підбором творів, концертними виступами, участю в конкурсах і фестивалях, творчих зустрічах.

Внутрішня і зовнішня дисципліна допомагає згуртувати колектив, захопити людей співом, зробити його духовною потребою кожного учасника колективу, акумулювати всю енергію для підготовки репертуару [13, арк. 27–28; 16, с. 44–46].

Засади педагогіки Євгена Вахняка. Працюючи майже п’ятдесят років на педагогічній ниві, Є. Вахняк вдало поєднував талант диригента-виконавця і педагога. Студенти старалися наслідувати його, ставилися до нього з великою повагою і любов’ю. Він був для них не тільки педагогом, а й порадиником і товаришем. Після закінчення навчання вони не поривали зв’язків зі своїм учителем.

Індивідуальні заняття з техніки диригування. У роботі зі студентами Є. Вахняк широко застосовував метод особистісно-зорієнтованого підходу – враховував характер студента, його особисті якості і здібності, рівень попередньої підготовки. Ніколи не “натискав” на студента власним авторитетом, не нав’язував своєї волі, а делікатно скеровував у потрібному напрямку і давав можливість проявляти власну творчу ініціативу. Водночас з тим, вимагав правильної “диригентської граматики”: точності та акуратності у відтворенні схем тактування; пластичності та виразності жесту при різних способах звуковедення; зв’язку жесту зі звучанням, з рухом фрази [13, с. 26].

Підбір репертуару. Добиранню творів, що їх мали диригувати студенти, Є. Вахняк приділяв особливу увагу. Враховуючи здібності і можливості студента, Євген Дмитрович підбирав репертуар так, щоб у процесі роботи над ним можна було виправити наявні технічні недоліки студента і, одночасно, розвивати його сильні сторони. [13, арк. 26–27]. Часто брав до роботи в класі твори, які студенти виконували в хороших колективах. Ось що згадує Р. Сов’як: “Деякі твори з репертуару капели ми вивчали із маестро па уроках диригування. Такий педагогічний “прийом” давав бажані високі результати. Тим більше, що мій учитель інколи доручав мені диригувати з капелою той чи інший твір” [11, с. 79]. До державних іспитів

студентам-дипломантам рекомендував хорові твори композиторів різних епох, форм, стилів, часто долучав до програми твори з оркестровим супроводом.

Варто звернути окрему увагу на деякі факти, пов'язані з добром репертуару, які на той час були актом неабиякої громадянської мужності. Це зокрема, внесення до репертуару творів В. Барвінського – репресованого радянською владою митця – а також виконання хором консерваторії у 1970 році концертів Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя з оригінальним текстом.

Методичні праці Євгена Вахняка. Як стверджує у своїх спогадах Р. Сов'як: “До тодішньої радянської мистецтвознавчої науки Є. Вахняк (як зрештою, й інші львівські митці, зокрема професор С. Людкевич) ставився відверто скептично. У цій, на превеликий жаль, заідеологізованій науці дуже часто або замовчувалося, або перекручувалося, або недоговорювалося багато-багато з історичних питань розвитку українського музичного мистецтва” [11, с. 81–82].

Мабуть, саме тому друковані праці Є. Вахняка мають переважно прикладне практичне значення, їх мова і зміст відзначаються лаконічністю та глибиною думки. Стаття про С. Крушельницьку “Пам'ять про неї житиме у віках” та монографія “Олександр Сорока” присвячені видатним творчим особистостям, вчителям і наставникам Є. Вахняка. Підручник “Хорове аранжування”, стаття “Про інтерпретацію хорових творів С. Людкевича”, а також методичні праці “Хор – школа співака” та “Як працювати над хоровими творами а капела” – це той теоретично-практичний доробок митця, який до сьогодні залишається повчальним та практично цінним матеріалом для молодих диригентів і педагогів.

Підсумовуючи вищесказане, спробуємо коротко окреслити творчий інструментарій Є. Вахняка як диригента та педагога. Найперше, що впадає у вічі – це різностороння освіченість, ерудиція та надзвичайні особисті якості, притаманні Є. Вахняку, які відігравали важливу роль в усіх сферах його творчої діяльності і які варті наслідування молодими диригентами та педагогами. Наступним важливим інструментом є засвоєння методів роботи над партитурою та практичної роботи з хором: робота над звуком, строем, різними видами ансамблю, тембровою та динамічною палітрою, над раціональним застосуванням мануальної техніки диригування. Не менш важливим є вміння оптимально й ефективно організувати роботу творчого колективу. Цікавим в цьому плані є трактування Є. Вахняком “зовнішньої” і “внутрішньої” дисципліни. Дуже важливим також є вміння поєднати в одній особі виконавця і педагога. У Євгена Вахняка це блискуче виходило завдяки особливому таланту педагога, різносторонній освіченості, особистим та професійним якостям, застосуванню методу особистісно-зорієнтованого підходу до роботи зі студентами, методичному підходу до викладання техніки диригування, принципу послідовності і доступності в доборі репертуару. Свої методи роботи Є. Вахняк глибоко осмислював і постійно удосконалював. Усі його творчі зусилля були скеровані на досягнення якомога кращого практичного результату – як у виконавстві, так і в педагогічній діяльності, а цим результатом було звучання хору на сцені. Прагненням осмислення творчих процесів та осягненням мистецької досконалості, намаганням передати ці знання і вміння своїм учням наповнені його методичні праці, які мають цінне практичне значення до сьогодні. Вивчивши, переосмисливши і взявши на озброєння творчі методи Євгена Вахняка, сучасні диригенти-хормейстери та педагоги можуть ефективно їх застосовувати.

Список використаної літератури

1. Архів ЗХКУ “Боян” ім. Є. Вахняка. – інв. № 19650527. – 1 арк.
2. *Балух Ю.* Львівська диригентська школа : творчі портрети учнів академіка М. Ф. Колесси / Юліан Балух. – Львів : Сполом, 2011. – 72 с.
3. *Береза Р.* Віщий спів “Львівського Бояна” / Р. Береза // Животоки : культурно-просвітницький вісник Львівського державного обласного центру народної творчості управління культури облдержадміністрації. – 2006. – №3–4. – С. 18–19.
4. *Бурбан М.* Українські хори та диригенти / Михайло Бурбан. – Дрогобич : Посвіт, 2007. – 672 с.
5. *Ваго Т.* Народные таланты. Хоровая капелла связистов / Т. Ваго // Львовская правда. – 1954. – 19 мая.
6. *Вахняк Є.* Олександр Сорока / Євген Вахняк. – К. : Музична Україна, 1975. – 64 с.
7. *Вахняк Є.* Пам’ять про неї житиме у віках / Є. Вахняк // Соломія Крушельницька : спогади, матеріали, листування : у 2 ч. Ч. 1. : спогади / [ред. Р. М. Немировський]. – К. : Музична Україна, 1978. – С. 266–268.
8. *Вахняк Є.* Про інтерпретацію хорових творів С. Людкевича / Є. Вахняк // Творчість Станіслава Людкевича : збірник статей / [ред. кол.: Ю. Булка, Л. Кияновська, Я. Якуб’як]. – Львів, 1995. – С. 85–100.
9. *Вахняк Є.* Хорове аранжування / Євген Вахняк. – К. : Музична Україна, 1977. – 72 с.
10. *Вахняк Є.* Як працювати над хоровими творами а капела : методичні поради для хорових самодіяльних колективів / Євген Вахняк. – К. : Виробничий комбінат музфонду УРСР, 1967. – 27 ст. з нотн. пр.
11. *Лига В. І.* І проросте посіяне зерно: Євген Вахняк: людина, митець, педагог / Володимир Іванович Лига. – Львів : Дивосвіт, 2001. – 112 с.; 32 с. іл.
12. *Лига В.* Маєстро пісні / В. Лига // Дзвін : щомісячний літературно-мистецький та громадсько-політичний часопис Співки письменників України. – 2003. – № 5–6. – С. 110–113.
13. *Мазепа Б.* Нарис про творчу діяльність диригента-хормейстера заслуженого артиста Української РСР Євгена Дмитровича Вахняка : дипломна робота / Б. Мазепа / ЛДК ім. М. Лисенка. – Львів, 1969. – 31 арк.
14. *Рожок В.* Стефан Турчак / Володимир Рожок ; передне слово Бориса Олійника – К. : Либідь, 2013. – С. 18–19.
15. *Свешников А.* Незабываемые встречи / А. Свешников // Львовская правда. – 1955. – 16 мая.
16. *Трушников Э.* Творческий путь и рост Львовской народной хоровой капеллы (руководитель заслуженный артист УССР Е. Д. Вахняк) : дипломная работа / Э. Трушников / ЛГК им. Н. В. Лысенко. – Львов, 1964. – 63 с.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2014

Прийнята до друку 21.10.2014

YEVHEN VAKHNYAK: CONDUCTOR AND EDUCATIONALIST

Vasyl CHUCHMAN

*Department of Choral Singing,
Ivan Franko Lviv National University,
18 Valova St., Lviv, Ukraine, 79008
tel.: (+38093) 5133987, e-mail: vassylch@yahoo.com*

This article covers conductorial activities and educational work of People's Artist of Ukraine Yevhen Dmytrovych Vakhnyak (1912–1998), contemplates his methods of working with choir, conductorial-performing delivery and educational principles that might be of use among modern conductors and choirmasters and choral educationalists.

Key words: Yevhen Vakhnyak, conductor, educationalist, choir, choral performance, choral conducting, methods of working with choir, methodology for conductorial education.